

Alin Ozinian: Türkiye’de Ermenistan’ın ilk resmi temsilciliği 1918’de açıldı

Posted on 14/12/2020

12 Aralık’ta Azerbaycan ve Ermenistan, karşılıklı olarak Dağlık Karabağ’da 9 Kasım’da imzalanan ateşkes anlaşmasının ihlâl edildiğini duyurdu. Hadrut yakınlarındaki sınır hattının devamındaki bölge hareketli. Ermenistan, Azerbaycan’ın bu bölgeye giriş yapmaya çalıştığını savunuyor. Azerbaycan ise Ermenistan’ın bölgeden çekilmediğini, silah bırakmadığını. Çatışmanın ardından bölgeye konuşlanan Rus barış gücü, geniş çaplı bir çatışma yaşanmadığını açıklasa da, hareketlenmenin nereye evrileceği hala soru işareti.

Diğer yandan, “Karabağ Zaferi ile Kafkasların tarihinde yeni bir sayfa açıldığını” ilan eden Erdoğan, bölge tarihinin yeni bir istikamette şekilleneceğinden emin konuşuyor. Bakü’de, Enver Paşa’yı andığı konuşmada, üzerinde çalışılan 6’lı platformun “herkes” için kazan-kazan imkânı sağlayacağını, Ermenistan’ın da bu sürece katılabileceğini ve “olumlu adımlar atarsa” Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde de yeni bir sayfa açılabileceğini söyledi. “Yeni imkanlar doğduğu takdirde şüphesiz ki burada Ermenistan’ın kazancı da ciddi manada artacaktır. Bundan en çok da Ermenistan kazanacaktır!” dedi.

Putin konuya olumlu yaklaşmış, “İlham Aliyev kardeşimiz” de “Siz ne dersiniz ben ona uyarım” demiş, Erdoğan’ın yalancısıyım. Kısaca, Türkiye, Azerbaycan ve “ötesi” ile ilgili büyük bir iştaha sahip. Sadece milliyetçilik değil, ekonomik hesaplar, rotaları değişebilecek doğalgaz ve demir yolları da oldukça önemli. Ne var ki, agresyon konusunda biraz çaptan düşmüş olsa da bölgenin büyük ağabeyliğini kimseye bırakmaya niyeti olmayan Rusya, ve Erdoğan’ın okuduğu şiirden sonra, son iki aydır yaşadığı “aracılığım yoksa bitiyor mu?” anksiyetesini kontrol edemeyecek hale gelen İran’ın “salladıkları parmaklar”, Türkiye’nin projelerine gölge düşürebilir.

MINSK grubunun bölgede tamamen etkisiz hala gelmesi, Fransa'nın dengesiz tavrı, konunun neredeyse tamamen Türkiye- Rusya eksenine girmesine yardım ederken, Biden'ın gelişi, ve bu barış (hatta savaşta) İngiltere'nin olası rolü dengeleri değiştirecek. Bekleyip göreceğiz.

Gelen sinyaller, Ankara ve Erivan'ın 2009 yılında imzaladığı ancak uygulamada başarısız olunan uzlaşma protokollerinden sonra, "acaba bu sefer olur mu?" sorusunu sormamıza neden oluyor. Malum, sınırın kapanmasının, hatta protokollerin hayata geçirilememesinin de ana eksenini resmi kayıtlarda "Dağlık Karabağ'daki Ermeni işgalinin sona erdirilmesine" endeksli.

Karabağ sorunu çözümlerse, sınır açılır mı? Diplomatik ilişkiler kurulur mu? Bu başka bir yazının konusu, oysa bugün hatırlatmak istediğim farklı bir şey. Gerçekten, Türkiye ve Ermenistan arasında, 30 yıl boyunca, önkoşulsuz diplomatik ilişkilerin inşa edilmesi bu kadar olanaksız mıydı?

TÜRKİYE'DE İLK ERMENİSTAN TEMSİLCİLİĞİ 1918'DE AÇILDI

Tarih, hafıza, adalet rafa kalkmadan, "muhabata" karşılıklı olarak biraz zaman verilip, iki ülke diplomatik misyonlar tayin edip, diplomatik ilişkiler tahsis edemez miydi?

Türkiye'de bulunan Ermenistan diplomatik temsilcilikleri ve çalışmaları hakkında ne yazık ki ulaşılabilir çok az belge olmasından ve bu konulardan bahsedilmemesinden dolayı bilgimiz çok az. Ama çoğumuzu şaşırtacak bir gerçek var, o da 1918 yılında, Ermeni Soykırımı'ndan sadece 3 yıl sonra Türkiye'de Ermenistan'ın ilk resmi temsilciliğinin varlığı.

Sovyetler Birliği'nin temel taşlarının atıldığı, Ermenistan henüz SSCB (30.12.1922) bünyesine girmeden, hatta Kafkasya Federasyonu'nun (12.3.1922) kurulmasından önceki tarihî döneme yani Daşnak Partisi'nin kurduğu ilk "Ermenistan Bağımsız Cumhuriyeti"

(28.5.1918) ve Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin yıllarına baktığımızda, ilginç "şeyler" ile karşılaşılıyor.

Ferdinand Tahtadjian, Kasım 1918'de, Ermenistan hükümeti tarafından, Osmanlı başkentine "maslahatgüzar/chargé d'affaires" olarak gönderildi ve bu görevi, Ermenistan, Sovyet Birliği'ne bırakılıncaya kadar sürdürdü.

Daşnak Hükümeti'nin yerini alan, Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin, SSCB'ye katılmasından önceki dönemde, sonrasına nazaran daha bağımsız politikalar yürütebildi. Bunlardan biri de Berlin, Paris, Moskova, Taşkent, Kiev ve İstanbul gibi birçok ülke başkentine "Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti temsilcileri" atamaktı.

Ekim 1921'de imzalanan Kars Antlaşması'ndan sonra Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni Kars'ta bir konsolosluk açarak, Konsolos Gagik Sargisyan'ı ve birkaç diplomatı Kars'a gönderdi (1921-1925), aynı şekilde Türkiye hükümeti 1921-1926 yılları arasında Ermenistan'ın Erivan şehrinde Türk temsilciliği ve aynı yıllarda Gyumri şehrinde konsolosluk bulundurdu.

Temsilci gönderme konusu Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne gelindiğinde biraz değişti. Yeni seçilen isim, halefine göre farklılıklar taşımaktaydı. 1922 yılında göreve getirilen Poghos Makintsyan, 1921-1922 yılları arasında Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni İçişleri ve Eğitim Bakanlığı görevindeydi.

KARS ANLAŞMASINI İMZALADI, İSTANBUL'A GÖNDERİLDİ

30 yıl boyunca, Ermenistan'a gelen hemen hemen her Türk gazeteci, Ermenistanlı bir devlet yetkilisi ile görüşme şansı bulursa sordu: "Kars Antlaşması'nı tanıyor musunuz?"

Kısacası Kars Antlaşması ve kabulü önemlidir. Makintsyan ne tesadüftür bu antlaşmayı

Ermenistan adına İçişleri Bakanı olarak, Dışişleri Bakanı Askanaz Mravyan ile birlikte imzaladıktan sonra İstanbul'a gönderilmiştir.

Türkiye'deki ilk Ermenistan temsilciliği Karaköy'deki Voyvoda Sokak'ta (şimdi Bankalar Caddesi) bulunan Sigorta Han'da bulunmaktaydı. Bu han şu anda bir bankanın şubesi olarak hizmet vermekte. 1924 yılına kadar temsilcilik görevini sürdüren Makintsyan'dan sonra gelen temsilci yine Sovyet Ermenistan'da oldukça ünlü bir siyasetçi oldu; 1922-1923 yılları arasında Adalet bakanlığı yapmış Danuş Şahverdyan.

Ermenistan'ın Türkiye'ye yolladığı ikinci bakan olan Şahverdyan, İngiltere, Almanya, Belçika ve Fransa gibi ülkelerde de görevlendirilmiş. İstanbul'da 1924-1928 yılları arasında çalışmış Şahverdyan ve önceki temsilci Makintsyan, Stalin dönemindeki suçlamalara maruz kalmış, vatan haini ilan edilmiş ve ölüm cezasına çarptırılmışlardı. Suçsuz oldukları ancak Stalin'in ölümünden sonra ortaya çıkan diplomatlar, İstanbul'da 'ilk görevliler' olmak dışında ne yazık ki bu hazin kaderi de paylaşmışlardır.

1990 yılında dağılan Sovyetler Birliği'nin ardından, Ermenistan Türkiye'de tekrar bir temsilcilik bulundurma şansı elde etti. 25 Haziran 1992'de içlerinde Ermenistan'ın da bulunduğu Karadeniz bölgesindeki 11 ülke "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı"nın (KEİ) kurulduğunu duyurdular.

2001 yılında KEİ'de Ermenistan daimi temsilciliği resmî olarak temsil edilmeye başlandı. Diğer ülke temsilcilikleri İstanbul'daki başkonsolosluk binalarında faaliyet gösterirken, Ermenistan temsilciliği Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişki olmayışı sebebiyle, ayrı bir temsilcilik durumunda.

2001-2020 yılları arasında İstanbul'da Ermenistan'ı 4 "daimi temsilci" ve onlar ile birlikte çalışan 5 "müşavir" olmak üzere 9 diplomat temsil etti. Bu diplomatların hemen hepsinin, Ermenistan Dışişleri Bakanlığı'nın gözde diplomatlarından ve Türkologlarından oldukları

büyük bir sır değil.

Bugün konu ile yakından ilgilenmeyenlerin bildikleri tek şey, 100 yıl boyunca Soykırım konusundaki “anlaşmazlığın” ve son 30 yılda Dağlık Karabağ sorununun, Türkiye ve Ermenistan arasındaki ilişkileri tamamen dondurmuş olduğu, oysa öyle değil. Hiç öyle değil.

Kaynak: kronos34.news.com